M. Kozár Mária

Pável Ágoston (1886–1946) kéziratai

Pável Ágoston születésnek 135. és halálának 75. évfordulója alkalmából a Szombathelyen őrzött kéziratait vesszük számba. Szombathely szellemi életének egyik legkiemelkedőbb alakja a magyarországi szlovének első hivatásos tudósa is volt. 1886. augusztus 28-án született Vashidegkúton (ma: Cankova, Szlovénia). Gimnáziumba Szentgotthárdon és Szombathelyen járt. Budapesten szerzett latin–magyar szakos tanári diplomát. Az egyetemen szláv nyelvekből is vizsgázott. Diplomamunkáját, amelyet később elfogadtak doktori disszertációnak és publikálták, anyanyelvének hangtanából írta.[1] 1913 és 1920 között Dombóváron volt gimnáziumi tanár. 1920-ban került családjával Szombathelyre, ahol először az Állami Leánygimnáziumban, majd a Faludi Ferenc Gimnáziumban tanított. Emellett 1924-ben átvette a Vasvármegyei Múzeum könyvtárának vezetését, 1928-tól pedig a Néprajzi Tár őre és a Vasvármegyei Múzeum helyettes vezetője lett. 1933-ban megalakította a Vasvármegyei Múzeumok Barátainak Egyesületét és megindította a Vasi/Dunántúli Szemle tudományos folyóiratot. Nyelvészeti, irodalomtörténeti és néprajzi tanulmányai mellett jutott ideje arra is, hogy szépirodalmat, népköltészetet fordítson szlovénről, szerbről és horvátról magyarra. A tudóst emberként leginkább saját verseiből ismerhetjük meg, amelyekből két kötetnyi látott napvilágot 1933-ban és 1936-ban.[2] 1941-ben a szegedi egyetem bölcsészeti karán a délszláv nyelv- és irodalom tárgyköréből magántanárrá habilitálták. 1942-ben befejezte élete fő művét, a *Vend (hazai szlovén) nyelvtant*, de az csak 2013-ban jelent meg könyvalakban.[3] A 2. világháború végén hirtelen megbetegedett és 1946. január 2-án meghalt.

Publikált és publikálatlan kéziratait *Szombathelyen* a Savaria Múzeum Néprajzi Adattárában, a Berzsenyi Dániel Könyvtárban, a Pável családnál, az ELTE Savaria Egyetemi Központ Pável Ágoston Emlékszobájában és *Budapesten a* Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában őrzik. Munkásságáról három bibliográfia jelent meg, ezek kéziratait is feltárják.[4]

1 *Pável Ágost:* A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana. Bp., 1909. 148 p. (Magyarországi szláv nyelvjárások; 1.)

2 *Pável Ágoston:* Vak völgy ölén így zsolozsmázok. Versek. Szombathely, 1933. 107 p.; *Uő:* Felgyújtott erdő. Versek. Szombathely, 1936. 104 p.

3 *Pavel, Avgust:* Prekmurska slovenska slovnica. Vend nyelvtan. Prevod Marija Bajzek Lukač; ur. Marko Jesenšek. Maribor, 2013 (továbbiakban: Pavel, 2013.) 474 p. (Zora; 100)

4 Pável Ágoston könyveinek, folyóiratokban megjelent tanulmányainak, cikkeinek és kéziratainak jegyzéke. = Dunántúli Szemle, 1944. [1949.] 7–8. sz. Pável Ágoston-emlékkönyv. Szerk. Fáy F. Ervin. (továbbiakban: Pável, 1944.) 59–64. p.; *Krajevszky Gizella*: Pável Ágoston élete és munkássága, 1886–1946. Bibliográfia. In: Pável Ágoston dr. Előadások gyűjteménye az 1966. május 27-én megtartott Murska Sobota-i symposionról és az 1966. augusztus 27-én megtartott szombathelyi symposionról. Avgust dr. Pavel. Zbirka predavanj s simpozija v M. Soboti 27. maja 1966 in s simpozija v Szombathelyu 27. avgusta 1966. [Szerk. biz. Niki Brumen et al.] (továbbiakban: Brumen et al., 1967.) Szombathely–Murska Sobota, 1967. (továbbiakban: Krajevszky, 1967.) 107–127. p.; *Brumen, Niki:* Dr. Avgust Pavel. Pomagalo za iskanje virov in literature o dr. A. Pavlu.In: Brumen et al., 1967. 128–132. p.; Pável Ágoston. Szerk. Tilcsikné Pásztor Ágnes. Szombathely, 1986. (továbbiakban: Tilcsikné Pásztor, 1986.) 158 p. (Vasi életrajzi bibliográfiák; 19.)

Kéziratok a bibliográfiákban

A 155 címet tartalmazó első bibliográfia 1949-ben kilenc kéziratot említ.[5] Az 1967. évi második bibliográfia magyarul és szlovénül jelent meg, 191+21 tétellel. Az elsőben közöltekből hetet ismer. Az *olajütés és töktermelés az Őrségben* 1949-ben megjelent.[6] A délszláv népballadák fordításait Pável 1944 őszén felküldte Budapestre a Faust nyomdába. Kézirata évek múltán került vissza özvegyéhez, a fordítások 1959-ben, 1967-ben, 1986-ban, majd 2016-ban jelentek meg könyvben.[7] A *szlovén irodalom vázlatos áttekintése* a *Délszláv népballadák* melléklete volt, a *Szlovén népballadák és néprománcok* pedig egyik fejezete. A *Mit kapott a szlovén kultúra a magyarságtól* a *Magyarok és szlovénok előadással* azonos. Lelőhelye nem ismeretlen, a Savaria Múzeum Néprajzi Adattárában a K-104 számon megtalálható ma is.

Az 1967. évi bibliográfia 12 újabb kéziratot tár fel.[8] Az 1986-ban önálló kötetben kiadott bibliográfia 230 magyarországi és 27 szlovéniai tételt sorol fel. Az előző kettőben szereplőkön kívül még hatot.[9] A három bibliográfia együtt tehát 27 kézirat címét tartalmazza. Ezek közül 1986-ban 15 volt a Savaria Múzeum Néprajzi Adattárában,[10]

5 Pável 1944. 59-64. p. 147–155. A kilenc kézirat: Mátyás király a szlovén néphagyományban és irodalomban. Próbaelőadás a szegedi egyetemen 1941. február 6-án.; Hazai szlovén nyelvtan. 1942. 178 félív oldalas gépelt kézirat; Magyarok és szlovénok. Előadás a Balkán Bizottságban. 1943. április 29-én; Orosz nyelvtan. 1944-45. 300 oldalas kézirat; Délszláv népballadák. A szlovén irodalomtörténet vázlatával. 350 odalas kézirat; A hazai szlovén nyelv összehasonlító hang-, alak- és mondattana. 40 évi gyűjtés eredménye. Közel 1500 oldalas kézirat; A Hunyadiak a szlovén néphagyományban, irodalomban és művészetben. 30 éves gyűjtés eredménye. Kb. 450–500 oldalas könyvet kitevő kézirat; Az olajütés és a töktermelés az Őrségben. Kézirat; A vend (hazai szlovén) nyelv magyar kölcsönszavai. Kézirat.

6 *Pável Ágoston:* Töktermelés és olajütés Szalafőn. = Ethnographia, 1949. 1–4. sz. 139–154. p.

7 Pável Ágoston válogatott műfordításai és versei. Vál., szerk. S. Pável Judit. Szombathely, 1986. (továbbiakban: S. Pável, 1986.) 6–7. p.

A fordítások közlése: Szép Vida. A szlovén népballadák és románcok kis tükre. Ford. Pável Ágoston. Murska Sobota, 1959. 29 p.; Slovenske ljudske pesmi. Szlovén népdalok. Ur. Vilko Novak. Murska Sobota, 1967. (továbbiakban: Novak, 1967.) 193 p.; S. Pável, 1986. 11–95. p.; Sorsközösség az irodalomban. Pável Ágoston fordítói munkássága tükrében. Születésének 130. évfordulója tiszteletére. Szerk. Gadányi Károly, S. Pável Judit, M. Kozár Mária. Szombathely, 2016. (továbbiakban: Gadányi – S. Pável – M. kozár, 2016.) 77–160. p. (Bibliotheca Slavica Savariensis; 15.)

8 A Vasvármegyei Múzeum Barátok Egyesülete alakuló gyűlésén (1933. december 16-án) tartott beszéd szövege. Kézirat. Szombathely, 1933. 7 lev. (A Pável család tulajdona); Curiculum vitae. Önéletrajz. Kézirat. Szombathely, 1938. 4 lev.; Mit kapott a szlovén kultúra a magyarságtól? Tanulmány. Kézirat. Szombathely, 1943. 18 lev.; 1943. július 16–19-i gyűjtőút eredménye. Muramenti horvát népszokások és hiedelmek. Kézirat. Szombathely, 1943. 12 lev. A Pável család tulajdona; Savaria... Kézirat. Szombathely, 1944. febr. 5. 1 lev. Válasz a Vasvármegye 1944. febr. 1-i sz.-ban megjelent Az 1900 éves város a sajtóban c. névtelen írásra. A Pável család tulajdona; Hajdinatermelés. Kézirat. Szombathely, é. n. 16 lev. A Pável család tulajdona; A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. Kézirat. Szombathely, é. n. 28 lev; Szlovén nyelvtan. Kézirat. 56 füzet; Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek. Kézirat. Szombathely, é. n. 3 füzet; Vegyes szlovén nyelvi jegyzetek és iratok. Kézirat. Szombathely, é. n. 40 lev.; Vend (szlovén) irodalom. Kézirat. Szombathely, é. n. 10 lev.; Szemelvények a szlovén műköltészetből. Versfordítások. 18 lev.

9 A Vasvármegyei Múzeum. é. n. 8 lev.; Szlovén népballadák és néprománcok. Ford. Pável Ágoston. Kézirat. Szombathely, é. n. 47 lev.; Bálványomlás. Lélekvándorlás. Szomjazott a lelkem. Elsodort sorsok. Versek. Kézirat. Szombathely, é. n. 2 lev.; Perun, a szláv mennydörgős isten. Kézirat. Szombathely, é. n. 75 p.; Önképzőegyleti munkái. 1904–1905. Kézirat. Bev. Rózsa Béla. Szombathely, Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár fotómásolat, 1977. 87 lev.; Szlovén nyelvtan. Kézirat. Szombathely, é. n. 56 füzet.

10 A Vasvármegyei Múzeum. é. n. 8 lev. (K-65); Curriculum vitae. [Önéletrajz. Kézirat.] Szombathely, 1938. 4 lev. (K-65); Töktermelés és olajütés Szalafőn. Kézirat. 32 lev. (K-99); Szemelvények a szlovén népköltészetből és műköltészetből. Versfordítások. Kéz-

a Pável család tulajdonában öt,[11] a Berzsenyi Dániel Könyvtárban kettő,[12] a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában kettő,[13] háromnak a lelőhelye ismeretlen volt.[14]

A Savaria Múzeum Néprajzi Adattára

A 130. születési évforduló alkalmából 2016-ban az adattárban kutatva 23 Pável kéziratot találtunk.[15] Ezek közül 11 kézzel vagy írógéppel írt, publikált munka. Nyolc tételben a gyűjtőútjain és a tanulmányaihoz készült feljegyzések, irodalomjegyzékek vannak. Négy még nem jelent meg nyomtatásban soha. A publikáltakat adattári számuk növekvő sorrendjében soroljuk fel, lábjegyzetben közöljük megjelenési adataikat.

1. *A Vasvármegyei Múzeum (K-41 24+13 lev.)*[16]

Az adattári tétel címét már Dömötör Sándor – Pável Ágoston utódja a Savaria Múzeumban – írta a mappára. A papír mérete nagyobb (34x21 cm) a mai fénymásolópapírnál. Erre – hosszában megfelezve – írta Pável kézzel a fogalmazványát, így lett 24 oldal. Mellette van egy géppel írt másodpéldány 13 oldalon. Teljes terjedelmében megjelent 1931-ben. Rövidebb, 8 oldalas változat is készült kiadásra Pável gépírásával, de az csak 1976-ban jelent meg. Utóbbi a K-65. számú adattári tétel alatt található a múzeumban, és tartalmazza az 1986. évi bibliográfia is.

2. *Töktermelés és olajütés Szalafőn. (K-99 32 lev.)*[17]

Dömötör Sándor leltározta 1951-ben, 23 oldal szöveggel és kilenc rajzzal.

irat. Szombathely, é. n. 18 lev. (K-101); Szlovén népballadák és néprománcok. Ford. Pável Ágoston. Kézirat. Szombathely, é. n. 47 lev. (K-103); Magyarok és szlovénok. Előadás a Balkán Bizottságban. 1943. április 29-én. (K-104); A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. Kézirat. Szombathely, é. n. 28 lev. (K-105); Vend (szlovén) irodalom. Tanulmány. Kézirat. Szombathely, é. n. 10 lev. (K-106); Vend (hazai szlovén) nyelvtan. Kézirat. Szombathely, 1942. 178 lev. (K-108); Orosz nyelvtan. 1944–45. 250 lev. (K-109); Vegyes szlovén nyelvi jegyzetek és iratok. Kézirat. Szombathely, é. n. 40 lev. (K-110); Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek. Kézirat. Szombathely, é. n. 3 füzet. (K-141-143); Szlovén nyelvtan. Kézirat. Szombathely, é. n. 56 füzet. (K-144); A vend (hazai szlovén) nyelv magyar kölcsönszavai. Kézirat. 91 lev. (K-145).

11 A Vasvármegyei Múzeum Barátok Egyesülete alakuló gyűlésén – 1933. dec. 16-án tartott beszéd szövege. Kézirat. Szombathely, 1933. 7 lev.; Savaria... Kézirat. Szombathely, 1944. febr. 5. 1 lev. Válasz a Vasvármegye 1944. febr. 1-i sz.-ban megjelent „Az 1900 éves város a sajtóban" c. névtelen írásra.; Hajdinatermelés. Kézirat. Szombathely, é. n. 16 lev.; Bálványomlás. Lélekvándorlás. Szomjazott a lelkem. Elsodort sorsok. Versek. Kézirat. Szombathely, é. n. 2 lev.; 1943. júl. 16–19-i gyűjtőút eredménye. Muramenti horvát népszokások és hiedelmek. Kézirat. Szombathely, 1943. 12 lev.

12 Perun, a szláv mennydörgős isten. Kézirat. Szombathely, é. n. 75 p. (He. 197); Önképzőegyleti munkái. 1904-1905. Kézirat. Bev. Rózsa Béla. Szombathely, Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár fotómásolat, 1977. 87 lev.

13 Adatok a tüzikutyához. Kézirat. é. n. 2 p. Néprajzi Múzeum, Budapest. Kézirattár.; Vendéghívogató. Kézirat. é. n. 4 p. Néprajzi Múzeum, Budapest. Kézirattár. 1321.sz.

14 Mátyás király a szlovén néphagyományban és irodalomban. Próbaelőadás a szegedi egyetemen 1941. február 6-án. Lelőhelye ismeretlen.; A hazai szlovén nyelv összehasonlító hang-, alak és mondattana. 40 évi gyűjtés eredménye. Közel 1500 oldalas kézirat. Lelőhelye ismeretlen.; Hunyadiak a szlovén néphagyományban, irodalomban és művészetben. 30 éves gyűjtés eredménye. Kb. 450–500 oldalas könyvet kitevő kézirat. Lelőhelye ismeretlen.

15 Ezek szlovén vonatkozását egy cankovai konferencián mutattam be, az előadás szerkesztett változatát lásd *Kozar-Mukič, Marija:* Pavlova zapuščina. [Pável hagyatéka.] In: Avgust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci. [Pável Ágoston a szlovének, magyarok és osztrákok között.] Ur. Marko Jesenšek. Maribor, 2017. 37–52. p. (Zora; 120.) Jelen írásunk az egyes kéziratokat alaposabban vizsgálja.

16 *Pável Ágoston:* A Vasvármegyei Múzeum. In: Vas vármegye és Szombathely megyei város általános ismertetője és címtára az 1931–32. évre. Főszerk. F. Szabó Géza; szerk. Gyulay Sándor, Rexa Dezső. Bp., 1931. 34–39. p.

17 *Uő:* Töktermelés és olajütés Szalafőn. = Ethnographia, 1949. 1–4. sz. 139–154. p.; Ua. In: Pável Ágoston válogatott tanulmányai és cikkei. Szerk. Simonné Pável Judit, Rózsa Béla Szombathely, 1976. (továbbiakban: Pável, 1976.) 125–144. p.

Az Ethnographia folyóirat 1949-ben öt rajzot is közölt. Az 1976. évi tanulmánykötetben rajzok nélkül jelent meg.

3. *Szlovén prózai szemelvények (K-100 28 lev.)*

A mappának Dömötör adta a címet. Pável fordításai, egy kivétellel, 1940 és 1943 között különböző folyóiratokban jelentek meg.[18] Egybe gyűjtve pedig két könyvben, 1986-ban[19] és 2016-ban.[20] A könyvek lábjegyzeteiben megtalálhatóak az eredeti közlések bibliográfiai adatai.[21]

4. *Szemelvények a szlovén népköltészetből és műköltészetből (K-101 18 lev.)*

A válogatást Pável címezte meg. Az itt található népdalok[22] fordításai először 1967-ben, majd 1986-ban láttak napvilágot. Végül 2016-ban a kéziratban található kilenc verses és prózai szemelvény a szlovén irodalomból[23] is közlésre került a népdalokkal együtt.[24] Dragotin Kette: Kako sem ljubil te – *Hogyan szerettelek* és Silvin Sardenko: Angeli so zaplakali – *Zokogtak az angyalok* című verseinek fordítása pedig már 1942-ben, 1943-ban majd 2003-ban.[25]

5. *Szerb–horvát hősi dalok. (K-102 14 lev.)*

Az adattári tételnek Dömötör Sándor adott címet. Ezeknek, valamint a szlovén népballadáknak és néprománcoknak (K-103) az eredeti példányát küldte fel Pável 1944 őszén Budapestre a Faust nyomdába. Majd utólag, külön A *szlovén irodalom vázlatos áttekintése* kísérő tanulmányt.[26] A három horvát[27] és három szerb[28] hősi dal első közlése az 1940–1942. évekre datálódik, majd az 1986. és 2016. évi gyűjteményes kötetben találjuk meg azokat. A Smrt Marka kraljevića – *Marko királyfi halála* horvát ballada fordításánál Pável megjegyezte, hogy „*A 6-at visszatartottam, mert még pótlás jön hozzá.*" Ezért csak Pável Ágoston születésének 100., illetve 130. évfordulóján látott először napvilágot.[29]

18 Fran Levstik: *Martin Krpan*; Ksaver Meško: Včasih sem sanjal – *Néha azt álmodom*; Ivan Cankar: Kralj Matjaž – *Mátyás király*, Sveto obhajilo – *Szentáldozás*, O človeku, ki je izgubil prepričanje – *Aki elvesztette a meggyőződését*; Prežihov Voranc: Boj na Požiravniku – *Harc a „Požiravnikon"*. Nem jelent meg Žiga Zois: Levél Valentin Vodnikhoz. Ljubljana, 1794. március 20. fordítása.

19 Pável, 1986. 215 p.

20 Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 214 p.

21 S. Pável, 1986. 102., 111., 119., 127., 130., 142. p.; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 166., 174., 179., 187., 190., 201. p.

22 Prvi romar – *Az első zarándok,* Nesrečni lovec – *Szerencsétlen vadász és a* Smrt kralja Matjaža – *Mátyás halála.*

23 Josip Murn-Aleksandrov: Pa ne pojdem prek poljan... – *Nem megyek a tarlón át*, Anton Aškerc: Zanimiv slučaj – *Érdekes eset*, Igo Gruden: Molče strmita – *Némán mered a két halász*, Oton Župančič: Naše luči – *Mécseink* és *Mátyás király*, Simon Jenko: Slovenska zgodovina – *Szlovén történelem*, Prešeren: Sonetje nesreče/O Vrba! Srečna draga vas domača – A *boldogtalanság szonettjeiből / Ó szülőföldem, Vrba szép határa* és Ukazi – *Parancsok*, Ivan Cankar: Sodba – *Ítélet.*

24 Novak, 1967.; S. Pável, 1986. 27., 40., 80., 140., 100., 141, 115., 99., 109., 110., 124. p.; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 95., 108., 146.; 199., 164., 200., 177., 163., 172., 173., 184. p.

25 *Sardenko, Silvij (Alojzij, Merhar):* Zokogtak az angyalok. – Angeli so zaplakali. = Kalangya, 1942. júl.-aug. 333.; *Kette, Dragotin:* Hogyan szerettelek? = Irott Kő, 1943. 2. 5. 4. p.; Avgust Pavel. Ur. Zinka Zorko, Miha Pauko. Maribor, 2003. 30–31. p.

26 *S. Pável Judit:* Bevezető. In: Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 12. p.

27 Kraljević Marko i sveta Nedelja – *Kraljević Marko és Szent Nedelja,* Marko šalje djevojci konja i junaka – *Marko ajándéka a novai lánynak,* Marko kraljević ubije ljubu – *Marko királyfi megöli jegyesét.*

28 Smrt majke Jugovića – *A Jugovićok anyjának halála,* Sibinjanin Janko i Smederevac Djordje – *Sibinjanin Janko és Smederevac Djordje,* Sibinjanin Janko i vila – *Sibinjanin Janko és a tündér.*

29 S. Pável, 1986. 50., 58., 68., 60., 75., 72., 78. p.; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 116., 124., 134., 126., 140., 137., 143. p.

6. *Szlovén népballadák és néprománcok (K-103 47 lev.)*

Pável Ágoston első műfordítása, a *Godec pred peklom* – Hegedűs a poklok kapujában, először egy 1909. évi tanulmányának mellékletében olvasható,[30] kisebb változtatásokkal 1942-ben[31] publikálták, majd ezt a változatot még háromszor (1973, 1986, 2016).[32]

Mind a 19 ballada megjelent szlovénül és magyar fordításban Muraszombatban 1967-ben.[33] 1973-ban, hatot kivéve, A *szlovén irodalom kistükrében* is.[34] A Jaz pa pojdem na Gorenjsko – *Elmegyek a felvidékre!* népdalon kívül ennek a kéziratnak az összes fordítása megtalálható az 1986. és 2016. évi kötetekben.[35]

7. *Mit kapott a szlovén kultúra a magyarságtól? (K-104 18 lev.)*

Az írást először 1943-ban németül, majd 1947, 1976 és 2016-ban magyarul publikálták Ungarn und die Slowenen, illetve Magyarok és szlovének címen.[36] Mindegyik közlésből hiányzanak Pável Ágoston jegyzetei és irodalomjegyzéke. Az eredeti kézirat 7–11. oldalán tárgyalt, szlovéneknél ismert Mátyás hagyományról Pável 1942-ben írt a Sorsunk folyóiratban.[37] A négy publikálás közül csak az 1947. éviben olvasható (a 161–165. oldalon). Az 1976. évi közlés szerkesztői jegyzete szerint „*E kötet nem tartalmazza a Mátyás-motívum tárgyalását, mert ezt az első részben önálló tanulmányok fejtik ki.*”[38] Mindenhol hiányzik az utolsó fejezet, mely igazolja, hogy ez a Balkán Bizottságban 1943. április 29-én elhangzott előadás: „*Az előadottakban természetesen csak vázlatosan ismertethettem a magyar szellem érdekes és szeszélyes hódító útját a szlovén hegyek és völgyek között. Az az út egyes részleteiben /Mátyás-hagyomány/ valósággal párját ritkító diadalút. Mindenképpen azonban bizonysága annak, hogy az ezeréves szomszédság derék, becsületes szomszédság volt, s a magyar szellem busásan, gavallérosan megfizetett mindenért, amit ezen a délnyugati kapun át másoktól kapott.*” A kézirat fedőlapja szerint „*Írta: Dr. Pável Ágoston egyetemi m. tanár, 1942*”.

30 *Pável Ágoston:* Az Orpheus-monda rokonai a délszláv népköltészetben = Ethnographia, 1909. 6. sz. 321-340. p.

31 *Uő:* Hegedüs a poklok kapujában. Godec pred peklom. = Délvidéki Szemle, 1942. aug. 332. p.

32 *Janež, Stanko*: A szlovén irodalom kistükre. Bp., 1973. (továbbiakban: Janež, 1973.) 58. p.; S. Pável, 1986. 23. p.; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 103.p.

33 Laudon / Lavdon, Kérdés / Študenta in kelnerca, Pegam és Lambergar / Pegam in Lambergar, A rokonság / Rodbina, Mátyás király és Alenčica / Kralj Matjaž in Alenčica, Gregec húga, Alenčica / Alenčica, sestra Gregčeva, Marko és a törökök / Marko ino Turki, Mátyás török fogságban / Kralj Matjaž v turški ječi, Rošlin és Verjanko / Rošlin in Verjanko, Szép Vida / Lepa Vida, Fiatal Zora / Mlada Zora, Marjetica és Trdoglav / Marjetica ino Trdoglav, Sončica és Zarja / Sončica in Zarja, Beteg katona / Bolni junak, Hegedűs a poklok kapujában / Godec pred peklom, Fiatal Vida / Mlada Vida, Különös betegség / Zaljubljen mladenič, Kedvesem kilovagol a... / Ljubi konja jaše, Elmegyek a felvidékre / Jaz pa pojdem na Gorenjsko. In: Novak, 1967.

34 Laudon / Lavdon, Kérdés / Študenta in kelnerca, A rokonság / Rodbina, Beteg katona / Bolni junak, Fiatal Vida / Mlada Vida, Különös betegség / Zaljubljen mladenič. (Janež, 1973.)

35 S. Pável, 1986; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016.

36 *Pavel, August:* Ungarn und die Slowenen. In: Ungarn und die Nachbarvölker. Hrsg. Stefan Gal. Bp., 1943. 123–140. p.; *Pável Ágoston:* Magyarok és szlovének. In: Magyarország és Kelet-Európa. A magyarság kapcsolatai a szomszédnépekkel. Angyal Endre et al. közrem. szerk. Gál István. Bp., 1947. 156–168. p.; Ua. In: Pável, 1976. 217–224. p.; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 70–76. p.

37 *Pável Ágoston:* Mátyás király és a szlovének. = Sorsunk, 1942. április–május. (továbbiakban: Pável, 1942.) 197–202. p.

38 Pável, 1976. 281. p.

Az előadás kéziratának lelőhelye tehát nem ismeretlen, *a* fenti címen őrzi a Savaria Múzeum Néprajzi Adattára. Az 1986. évi bibliográfia 96. és 97. tételén ugyanaz a kézirat szerepel más-más címen.[39]

8. *A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. (K-105 28 lev.)*[40]

A tanulmány a délszláv népballadákat bemutatandó kötethez készült, amelynek kéziratát Pável 1944-ben felküldte Budapestre a Faust nyomdába. Halálának 30. évfordulóján, 1976-ban a szegedi egyetem orosz tanszéke egy A/5 formátumú brossúrában, két kísérő tanulmánnyal tette közzé. A nyomtatott változat Pável halála után készült, ezért sok hiba került bele. Ezeket Mladen Pavičić, az ELTE szlovéniai lektora, 2016-ban feltárta.[41] Pável írása azért jelentős, mert az *első magyar nyelven írt szlovén irodalomtörténet.*

9. *Mátyás király és a szlovének. (K-107 10 lev.)*[42]

A Sorsunk folyóiratban 1942-ben közölt írás. A szlovén Mátyás-hagyományt tárgyaló részeket Pável belefoglalta az 1943-ban a Balkán Bizottságban elhangzott előadásába. A Sorsunkban két Cankar-fordításából is idéz (Mihaszna Márkó és Mátyás király, Mátyás király). A végén megjegyzi: „*Jószándékú emberek – gránicon innen és túl – visszafojtott lélekzettel már régóta várjuk a varázsoldó aranymadár csudatevő megszólalását*". A szlovén néphit szerint Mátyás király nem halt meg, egy hegy mélyén alszik, az aranymadár hangjára felébred és fekete serege élén békét hoz a világnak.

10. *Vend (hazai szlovén) nyelvtan. (K-108 178 lev.)*[43]

Pável Ágoston fő műve 1942-re lett nyomdakész. „*Amikor vend hangtanomat (A vashidegkúti szlovén nyelvjárás hangtana) a Magyar Tudományos Akadémia 1909-ben kiadta, tüstént hozzáfogtam a vend nyelvtan teljes anyagának összehordásához... Sikerült is az anyagot 1916 végére kielégítő teljességgel összegyűjtenem és rendeznem. Kiadására azonban – a megnehezedett viszonyok miatt – már nem kerülhetett sor, s a vaskos kéziratot íróasztalom legmélyére száműztem. Itt hevert közel 30 esztendeig. Jelen nyelvtanom ennek az anyagnak iskolai és gyakorlati célokból megbízás alapján készült vázlatos kivonata.*" – írja Pável az Előszóban.[44] A nyelvtan azonban további 70 évig „hevert", végül 2013-ban lett belőle könyv szlovéniai, osztrriai és magyarországi szlavisták összefogásával. Az eredeti hasonmás kézirattal párhuzamosan olvasható fordítása szlovén irodalmi nyelven, függelékében öt tanulmánnyal. A nyelvtan születésének körülményeit, annak tartalmát és sorsát egészen a 2013. évi megjelenéséig a fordító *Lukácsné Bajzek Mária* tollából olvashatjuk a Vasi Szemle 2016. évi 4. számában.[45]

39 Tilcsikné Pásztor, 1986. 96. tétel: Mit kapott a szlovén kultúra a magyarságtól?, 97. tétel: Magyarok és szlovének.

40 A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. Szeged, 1976. 68 lev. Benne: *H. Tóth István:* Pável Ágost. 54–62. p., *Ferincz István:* Jegyzetek Pável Ágoston délszláv filológiai munkásságához. 63–68. p.

41 *Pavičić, Mladen*: O Pavlovem A szlovén irodalom vázlatos áttekintése. = Studia Slavica Savariensia, 2016. 1–2. 341–348. p.

42 Pável, 1942. 197–202. p.; Ua. In: Pável, 1976. 59–65. p.; Ua. In: Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 64–69. p.

43 A géppel írt kézirat dátuma a Néprajzi Adattárban 1942. Könyv alakban közölve: Pavel, 2013. 474 p.; Prekmurje Slovene Grammar. Avgust Pavel's Vend nyelvtan, 1942. Critical edition and translation from Hungarian by Marc L. Greenberg. Leiden–Boston, 2020. (továbbiakban: Pavel, 2020.) 216 p.

44 Az eredeti, kézzel írt kézirat az ELTE SEK Pável Ágoston Emlékszobájában látható.

45 *Lukácsné Bajzek Mária:* Pável Ágoston Vend nyelvtanának helye a muravidéki szlovén irodalmi nyelv fejlődésében. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 2016. 4. sz. 415–427. p.

Marc L. Greenberg amerikai nyelvész, dialektológus, a Kansasi Egyetem Szlavisztikai Tanszékének vezetője Los Angelesben született, de anyai ágról magyar gyökerekkel is rendelkezik. Felesége szlovén származású nyelvész. Nyelvjáráskutatóként figyelt fel Pável nyelvtanára és a muravidéki szlovén nyelvjárásra. 1990-ben a muravidéki szlovén nyelvjárás hangtanáról írta doktori disszertációját. Pável nyelvtanát magyarból fordította angolra és elemezte nyelvészként. 2020-ban a holland nemzetközi tudományos Brill Kiadónál jelent meg munkája.[46] Ez által Pável Ágoston fő művét a világ összes szlavistája megismerheti.

11. *Naše zrnje. Zbira po domačem strnišču Dr. A. Pavel (K-141 317 p.)*

Két bibliográfia szerint a „Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek" kézirat három füzetet tartalmaz, három jelzettel (K-141-143).[47] A címet Pável utódja, Dömötör Sándor írta rá. Valójában egy jegyzetfüzet, egy köteg cédula és különböző méretű papírra írt jegyzetek vannak benne. A három tételt most külön–külön mutatjuk be.

A K-141 szám alatti nem szerepel egyik bibliográfiában sem. Szlovén címének magyar fordítása: *„A mi gabonánk. A hazai tarlóról gyűjtögeti Dr. Pavel A.".* Ez egy kemény fedelű, nyomdában beköttetett, miniatűr (9x10x2 cm) jegyzetfüzet, 317 számozott oldallal. Keletkezését 1913 utánra tehetjük, mivel abban az évben doktorált. Valóban „gyűjtögetésnek" nevezhetjük a szótárt, mivel befejezetlen, néhány betűnél egyetlen szó sincs. Ha a szócikkeket témájuk szerint rendezzük, Cankova és környékének néprajzi szótárát fedezhetjük fel. A táplálkozás és a háztartás, lakásberendezés, földművelés és állattenyésztés, kézművesség és kisipar, viselet, család és rokonság, ünnepek és szokások, betegségek és emberi tulajdonságok témakörökbe tartoznak a szavak és kifejezések. 2011-ben – Pável Ágoston születésének 125. évfordulóján – a tematikus rendezés és a szótár betűrendes átirata megjelent egy tanulmánykötetben.[48]

Feljegyzések és irodalomjegyzékek

A Savaria Múzeum Néprajzi Adattárában nyolc tétel tartalmaz Pável Ágoston kézírásával gyűjtési feljegyzéseket, jegyzeteket, anyaggyűjtést, piszkozatokat és irodalomjegyzéket. Néhánynál megkíséreltük megállapítani, hogy az egyes adatokat hol publikálta.

1. *Néprajzi leltár. (K-62 8 lev.)*

A Savaria Múzeum kiállításában elhelyezett tárgyak, tárgycsoportok kézzel írt listája és azok helyének megjelölése a kiállításban. *„A katalogizálással egyidőben a tárgyakat új csoportosításban ki is állítottuk"* – írta Pável a leltárkönyv első oldalára 1937. december 31-én, mely szerint a néprajzi gyűjtemény tárgyainak száma akkor 1209 volt. A gyűjtés helyét az 1986. évi katalógusban térképen ábrázoltuk. Néhány tárgyat a Szentgotthárd környéki szlovén falvak-

46 Pavel, 2020. 216 p.

47 Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek. Kézirat. Szombathely, é. n. 3 füzet. (K-141-143). In: Krajevszky, 1967. 103. téttel; Tilcsikné Pásztor, 1986. 32. tétel.

48 *Kozar, Marija – Mukič, Dušan:* Pavlov rokopisni slovarček. In: Az igaz tanár üzenete. Sporočilo iskrenega učitelja. Pável Ágoston születésének 125. évfordulója tiszteletére. S spoštovanjem ob 125. obletnici rojstva Avgusta Pavla. [szerk. ... Karel Gadányi, Marko Jesenšek.] Szombathely, 2011. (továbbiakban: Gadányi – Jesenšek, 2011.) 84–105. p. (Bibliotheca Slavica Savariensis; 12.)

ban és a ma Szlovéniához tartozó településeken is gyűjtöttek.[49]

2. *Pável Ágoston kéziratai. (K-65 43 lev.)*

Az adattári tétel három kéziratot rejt, címét Dömötör Sándor adta. A *Pável versek kéziratai* alatt kilenc lapon Oton Župančič szlovén költő *Mátyás király* című versének, valamint a *Szibinyani Janko és a tündér* szerb ballada fordítása van jegyzetekkel. A kettő együtt jelent meg 1942-ben.[50] Itt van még négy kiadatlan Pável-vers.[51] A *Vasvármegyei Múzeum*[52] K-41 alatti rövidebb változata 1976-ban jelent meg. A harmadik Pável 1938-ban írt önéletrajza – *Curriculum vitae* – négy gépelt lapon. A 3. oldalon felsorol három szlavisztikai témájú írást: A vend nyelv magyar kölcsönszavai, A vend nyelv összehasonlító alaktana, valamint a Kiadásra elfogadott novella és versfordításaim a Napkeletnél címűt. A *vend nyelv magyar kölcsönszavai a* K-145 számon van az adattárban. A *vend nyelv összehasonlító alaktana* szerepel az 1949. évi bibliográfiában, az 1967. és 1986. évi szerint pedig lelőhelye ismeretlen. A Napkelet folyóiratban megjelent Ivan Cankar Ítélet című művének magyar fordítása.[53]

3. *Vegyes szlovén nyelvi jegyzetek és iratok.* (K-110)

Néprajzi és nyelvjárási gyűjtések muravidéki és rábavidéki szlovén nyelvjárásban, köztük néhány lakodalmi énekkel, különböző méretű papírokon.

4. *Luttár-szótárhoz jegyzetek (K-111)*

Luttár Miklós 1880 és 1891 között Lendvarózsavölgyön (ma: Gančani, Szlovénia) volt az állami elemi iskola igazgató–tanítója, majd Fiumába (ma: Rijeka, Horvátország) került. Az 1888-ban két nyelven megjelent katekizmusa még három kiadást ért meg.[54] Vend–magyar és magyar–vend szótárának kéziratát Asbóth Oszkár[55] küldte el Pávelnak lektorálásra 1914-ben.[56] A lektorálás során készültek Pável feljegyzései 67, különböző nagyságú cédulára. A szótár végül nem került kiadásra.

5. *Mátyás mondák bibliográfiája (K-142)*

A tétel címét Dömötör Sándor adta. A bibliográfiákban *Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek* alatt a K-141-143 jelzeten 3 füzet

49 Apátistvánfalva, Hodoš, Šalovci, Kančevci, Martjanci, Murska Sobota, Krog, Beltinci, Dokležovje és Cankova.

M. Kozár Mária: Pável Ágoston – néprajzkutató és múzeumszervező. Kiállítás születésének 100. évfordulóján. Avgust Pavel – etnolog in organizator muzeja. Razstava ob 100-letnici rojstva. Ágoston Pável – Ethnograph und Museumsorganizator. Ausstellung anlässlich des 100. Jahrestages seiner Geburt. Szombathely, 1986. [16] p. (Vas Megyei Múzeumok Katalógusai; 123.)

50 *Župančič, Oton:* Mátyás király. – Szibinyáni Jankó és a tündér. = Sorsunk, 1942. február–március. 110–111. p.

51 Én barátomnak mondalak, Legyetek, mint a kisdedek, Ebek harmincadján II. A bárkám telve drága rakománnyal és A mélység fölött.

52 Pável, 1976. 233–238. p.

53 *Cankar Iván:* Ítélet. = Napkelet, 1939. október. 312–313. p. A folyóirat 1940-ben megszűnt.

54 Máli katekizmus za katholicsánszke soule posztávleno od Luttar Miklos ... 1888. Stampano z-piszkmi Grünbaum Márka, v-Szoboti. Az Elemi katekizmus kezdő iskolai tanulók számára 1887. Eger című könyv fordítása. A katekizmus kétnyelvű, 32 p. szlovén nyelvjárásban, 32 p. magyarul jelent meg. További kiadásai: 1891., 1892., 1894.

55 Asbóth Oszkár (1852–1920) nyelvész, a szláv nyelvtudomány egyetemi tanára, az MTA tagja.

56 Asbóth Oszkár 1914. május 16-án Pável Ágostonhoz írt levelében kérdezi, hogy jár-e Budapesten vagy küldje el postán a szótár kéziratát Dombóvárra. Figyelmezteti, hogy nagyon vigyázzon a kéziratra és minél előbb lektorálja. A levél szlovén fordításban olvasható egy tanulmánykötetben. *Jesenšek, Marko*: Zadnji (?) zaplet pred natisom Pavlove rokopisne slovnice. In: Poglavja iz zgodovine prekmurskega književnega jezika. Maribor, 2013. 185. p. Asbóth levelét Pável Ágostonhoz Brigita Klujber Varga fordította le egyetemi szakdolgozatában: Delo in pomen Avgusta Pavla v slovensko-madžarsko-avstrijskem prostoru. Maribor, 2012. 91. lap.

A Mátyás-hagyomány céduláinak kötege (K-142)

szerepel. A 142. tétel a valóságban kb. 150 db 9x12 cm nagyságú *cédulát* tartalmaz egy cukorspárgával rögzített kötegben, tematikusan rendezve: bibliográfia, népköltészet (benne Orpheus-Mátyás és szlovén-magyar kapcsolatok), népmesék és népmondák, műköltészet, elbeszélő irodalom, drámai irodalom, tréfás és gyermekversek, közmondások, képzőművészet és zene. Ezeken a cédulákon találhatók többek között Pávelnak két tanulmányához készített feljegyzései és azok irodalomjegyzéke.

Az Orpheusz-monda rokonai a délszláv népköltészetben című írást összehasonlítva a cédulákkal megtaláltuk a *Godec pred peklom* s Kranjske (1845) – Hegedűs a poklok kapujában ballada első versszakát és Pável jegyzeteit arról, hogy „*a kilencedik király, a szomorú*" (deveti kralj ta žalostni) panaszkodott az Úrnak: „*Volt sok nemes szülőm: / mindenütt kerestem őket, sehol sincsenek*;" (Sim imel dosti žlahtre stariše: / Povsot sim jih iskol, nikjer jih ni;). Az Úr a pokol elé küldi hegedülni, hogy játékával megváltsa a lelkeket.[57]

A *Hunyadiak a délszláv népköltészetben* publikációja 11. jegyzetében van A *Mátyás török fogságban* szlovén ballada egy részlete, amelyet az adattári tétel egyik cédulájára jegyzett fel Pável: „*Doma imam brata mlajšega, / I on je Matjaž, kakor jest, / Lepo krono ima, kakor jest...*" (Van otthon egy

57 Vö.: K-142 „Orpheus-Mátyás" téma cédulája; Pável, 1976. 24., 26. p.

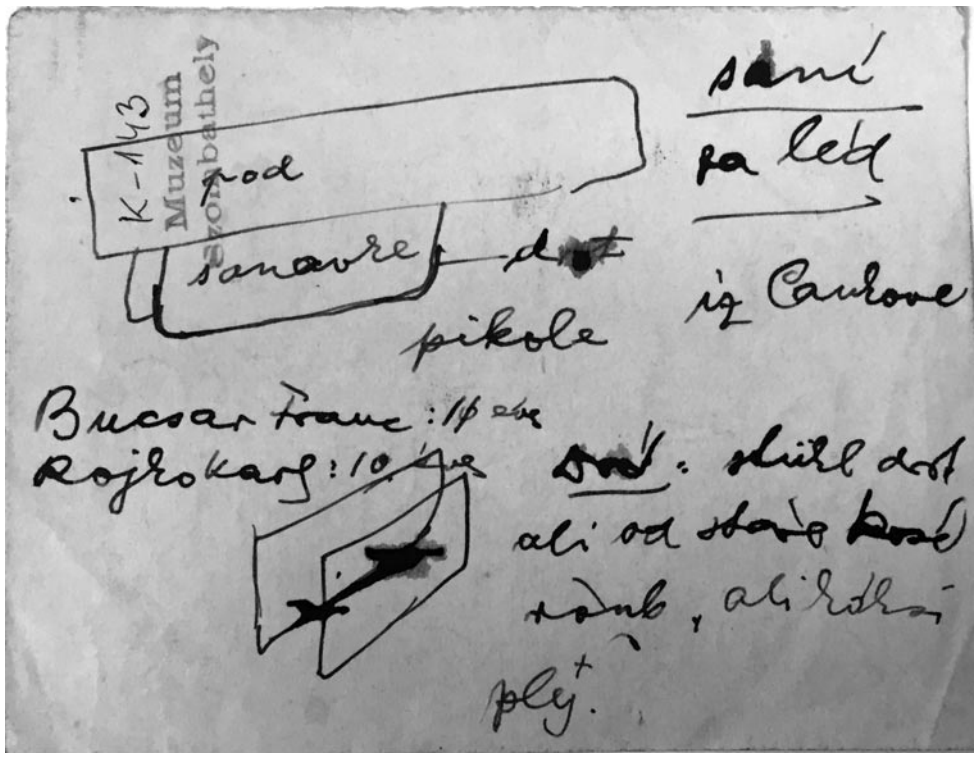

A cankovai jégszánkó rajza adatokkal (K-143)

öcsém, ő is Mátyás, miként én, szép koronája van, miként nekem...). Valamint egy közmondást: *„Kadar bo kralj Matjaž kraljeval, bode kmetič lahko kmetoval.”* A cédulán műfordítás szerepel, rímekkel: *„Ha visszatér Mátyás kora, / Boldog lesz a paraszt sora.”* Nyomtatásban pedig a szó szerinti fordítás: *„Mikor Mátyás fog uralkodni, a paraszt könnyen fog gazdálkodni.”*[58]

A *Mátyás király és Alenčica* (Kralj Matjaž in Alenčica) ballada fordításához készített jegyzet cédulája is itt található, mely szerint *„Mátyásnak egy felesége sem került török fogságba. Beatriceről azonban feljegyezték (Mailath: Geschichte der Magyaren III. 69. l.), hogy mikor Dalmácián át Magyarország felé utazott, nagyon félt az ezen területen akkortájt portyázó török martalócoktól (1475. év). Remegve töltötte éjszakáit a füstölgő, véres romok között, amelyek közül alig pár órája távoztak a portyázó pogányok. Minduntalan holttestekbe botlottak az esküvőre készülő utasok. Csak a Dráván túl érezhették magukat biztonságban.”*[59]

6. Szótári feljegyzések. (K-143 50 cédula)
Ilyen címen kézirat nem szerepel a bibliográfiákban. *Szlovén nyelvtanhoz jegyzetek*

58 Vö.: K-142 „Szlovén magyar kapcsolatok” és „Közmondások” téma cédulái; Pável, 1976. 56. p. 11. jegyzet, 53. p.

59 Vö.: S. Pável, 1986. 27. jegyzet; Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 27. jegyzet.

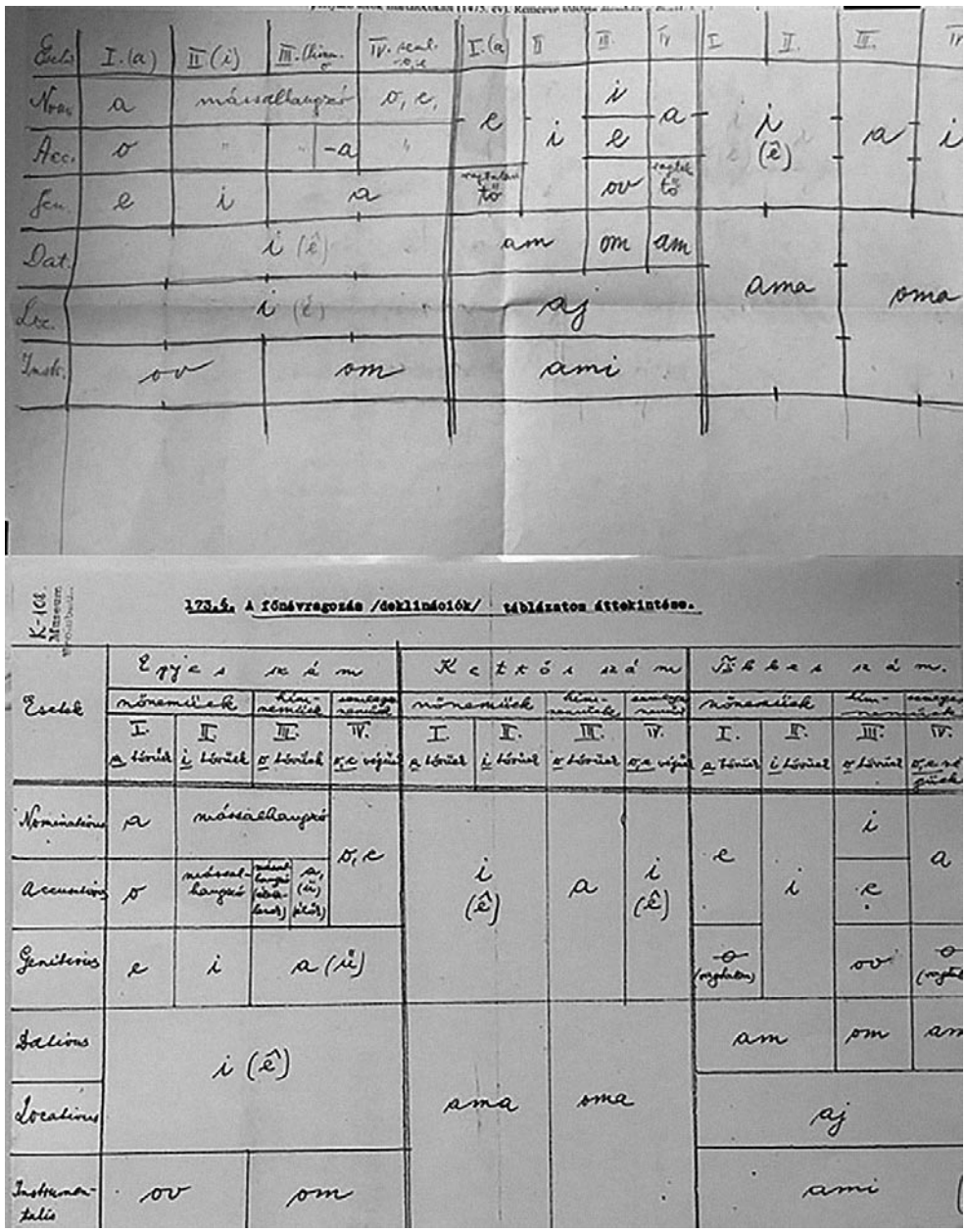

Táblázat a „hazai szlovén” nyelvtanból (fent: a K-144 sz. „füzetből”, lent: a 173. § a gépelt K-108 sz. kéziratból)

néven három összevont jelzethez tartozik (K-141–143). Az adattári tétel címe Pável utódjától, Dömötör Sándortól származik. K-143 alatt különböző nagyságú cédulákon – nem oldalakon – Pável gyűjtőútjain készült feljegyzései találhatók. Az egyiken saját kezű rajza látható egy cankovai „jégszánkóról", egyes részeinek helyi szlovén nyelvjárási megnevezésével. Adatközlői Franc Bučar 11 éves és Karl Rojko 12 éves fiúk voltak. Pável a szánkót 1942. február 20-án megvásárolta, s a mai napig megtalálható a Savaria Múzeum néprajzi gyűjteményében (59.455.1.1-3. leltári szám alatt).

7. Szlovén nyelvtan anyaga (K-144)
Az 1967. és 1986. évi bibliográfia szerint a kézirat címe *Szlovén nyelvtan* és 56 füzet terjedelmű.[60] Pável „hazai szlovén" nyelvtanához jegyzetelt 17x11 cm alakú füzetszerűen összehajtogatott lapokra, témák szerint megcímezve (pl. Fonétikai adatok, Névmások, Névelő, Igék, Számnevek, Melléknevek, Mondattan, Kölcsönszavak stb.). Ezek a fejezetcímek szerepelnek az 1942-ben elkészült gépelt kéziratban is. A cédulákat és a gépelt kéziratot összehasonlítva találtunk néhány példát, amelyek szó szerint megegyeznek. Ez tehát nem egy kézirat, amelynek „lelőhelye ismeretlen", hanem a nyelvtanhoz gyűjtött adatokat, példákat és irodalmat tartalmazó cédulák gyűjteménye. Lássunk két példát. A kéziratban: „dobro: a jó, a jóság..., hűdo: a baj, gonosz dolog..., rájnški, ženska, moški, mlajši (gyerekek), fiatalabb". A gépiratban és a könyvben: „*1./ dobro /a jó, jóság/, hűdo /baj, gonosz dolog/, rájnski /forint/, zsenszka /asszony/, mlájsi /gyerekek, „fiatalabb" jelentéssel melléknévi ragozású/*". A cédulák között szerepel egy táblázat, amely a gépiratban és a könyvben is megjelenik: 173. par. A főnévragozás /deklinációk/ táblázatos áttekintése.[61]

8. Vegyes anyag Pável Ágoston hagyatékából. (K-146)
A mappában elsősorban olyan a fényképek vannak, amelyek a Vasi Szemlében jelentek meg.

Kiadatlan kéziratok

1. *A vend nyelv magyar kölcsönszavai. Magyar nyelvészeti szakdolgozat. Írta Pável Ágoston IV. évfolyamos bölcsészhallgató. (K-145 91 lev.)*

Kemény, bordó bőrfedélbe kötött sima lapokat tartalmazó vastagabb füzet (20x20 cm), amelybe Pável Ágoston kézzel írta bele egyetemi szakdolgozatát, dátum nélkül. Utólag ceruzás megjegyzéssel: „*Ehhez persze azóta rengeteg új anyagot gyűjtöttem! Sok tévedést kijavítottam!*" Teljes terjedelmében nem jelent meg. Néhány példát betűrendben felsorol a *Magyarok és szlovénok* című tanulmányában, amely németül 1943-ban, magyarul pedig 1947, 1976 és 2016-ban jelent meg. Például: „*áldov: áldozat, felajánlás, fogadalom, áldás..., áldüvati: felajánl, feláldoz...*"[62] és „*áldov (áldozat, felajánlás, fogadalom, áldás); áldüvati (áldozni, felajánlani)*"[63]

2. *Perun, a szláv mennydörgős isten. Kézirat. Szombathely, é. n. 75 p. (SNA-1974)*

A kézzel írt eredeti a Berzsenyi Dániel Könyvtárban található He. 197 leltári számon, a Savaria Múzeumban a másolata van meg. A tanulmányban Pável a szláv Perun szó etimológiáját fejtegeti és annak mitológiai jelentését. Nyomtatásban nem jelent meg.

60 Krajevszky, 1967. 102. tétel; Tilcsikné Pásztor, 1986. 31. tétel

61 Pavel, 2013. 126. p.; K-108 52. lev. Pavel, 2013. 118. p.

62 K-145 11. oldal.

63 Pável, 1976. 219. p., Gadányi – S. Pável – M. Kozár, 2016. 72. p.

Pável Ágoston a múzeum hátsó kapujánál Mozsolics Amália régésszel és egy látogatóval 1944-ben. (A fotó a Pável család tulajdona)

3. *Orosz nyelvtan. 1944-45. (K-109 250 lev.)* Egyötödét a szerző tudta nélkül 1925-ben kiadták.[64] Az előszó a válogatott tanulmányok és cikkek között jelent meg 1976-ban. Sorsáról a szerző így ír: *„... kerek tíz évig sejtelmem sem volt, hogy könyvecském megjelent. Ekkor is csak véletlenül szereztem róla tudomást egy könyvjegyzék jóvoltából.* [...] *Még szerencse, hogy a 30-as években sikerült – a kiadóvállalatnak immár harmadik gazdájától – a teljes kéziratot visszaszereznem. A 40-es évek elején aztán hozzáfogtam új nyelvtanom megírásához.”*[65]

A nyelvtant a Pável születésének 125. évfordulójára kiadott tanulmánykötetben Jankovics Mária és Pozsgai István elemezték, sőt kiadásra javasolták.[66]

4. *Vend (szlovén) irodalom (K-106 10 lev.)* A magyarországi szlovének irodalmának áttekintése A *szlovén irodalom áttekintése* című írás (K-105) szerkezetét követi. Pável valószínűleg szegedi egyetemi előadásainak során használta jegyzetként.

Kéziratok a Pável családnál

A szombathelyi családi házban *dr. Simon Endréné Pável Judit* gondozza édesapja

64 *Pável Ágost:* Orosz nyelvtan. Az orosz nyelvnek szóban, írásban és olvasásban tanító nélkül való elsajátítására. 1. r. Bp., [1925.] 84 p. (Schenk gyakorlati zsebnyelvtanai magántanulásra)

65 Az Orosz nyelvtan című kéziratos mű előszava. In: Pável, 1976. 69. p.

66 Pável, 1976. 69–70. p.; *Jankovics Mária – Pozsgai István*: Pável Ágoston és az orosz nyelv. In: Gadányi – Jesenšek, 2011. 57–67. p.

hagyatékát: tanulmányainak, fordításainak kéziratait, levelezéseket és fényképeket. A bibliográfiák szerint öt kézirat van a család tulajdonában.[67] Nem szerepel köztük *Ivan Cankar* szlovén író *Jernej szolgalegény és az ő igazsága* című regénye fordításának a kézirata, sem Pável *levelezése* magyar értelmiségiekkel. A levelezésből publikálták az Illyés Gyulával, Csaba Józseffel, Weöres Sándorral, valamint több neves tudóssal váltottakat.[68] A szlovén nyelvű levelezés (28 tudós 159 levele, illetve levelezőlapja, amelyből 86 Vilko Novaktól[69] érkezett) a Muraszombati Muravidéki Múzeumba került 2010-ben. Ezeket a Maribori Egyetem hallgatója, Mateja Žižek dolgozta fel szakdolgozatában,[70] amelyet a Maribori Egyetem őriz, nyomatásban még nem jelent meg.

Pável Judit 2013-ban *dr. Zinka Zorko* szlovén akadémikus nyelvésznek ajándékozott öt *népmesét* cankovai szlovén nyelvjárásban, amelyeket Pável Ágoston kérésére édesanyja küldött neki levélben. Pávelt 1914 szeptemberében mobilizálták. Hamarosan megsérült az 1. világháborúban, s csak annak végén engedték el a hadseregből. Ez idő alatt feleségével és ikerfiaival (Iván és Andor) Sopronban élt apósánál és anyósánál. Tudományos tevékenységét itt is folytatta. 1916-ban megkérte édesanyját, hogy levélben küldjön neki cankovai népmeséket. Obál Erzsébet kézzel írt levele meg is érkezett Sopronba 1916. február 28-án. Az ötből négy mesét – a harmadikat kivéve – Pável a *Nyelvtudomány* két számában le is közölt.[71] Címet adott nekik és fonetikusan lejegyezte a szöveget, majd magyarra fordította. Egyes szavakat nyelvészeti szempontból is elemzett, külön kiemelve a cankovai nyelvjárás jellegzetességeit. Zinka Zorko 2014-ben az első, második és negyedik mesét fonetikusan lejegyezve, szlovén irodalmi nyelvre fordítva, Pável átiratával közölte. Megállapította, hogy *„az édesanya által leírt mesék az élő nyelvet tükrözik, megőrizve az ei és ou diftongusokat, valamint a muravidéki nyelvjárásra jellemző ü hangot.”*[72]

A *harmadik mese* bemutatására és elemzésére 2018-ban került sor.[73] Pável Ágoston édesanyja cankovai szlovén nyelvjárásban beszélt és írt. A Hermagoras Társaság könyveit szlovén irodalmi nyelven olvasta. Kocsmáros leányaként a magyar nyelvű elemi iskolát befejezve Körmendre küldték szülei, hogy tökéletesítse magyar nyelvtudását. Levelében ezért magyar betűk és szavak találhatók, és használja az irodalmi szlovén Gaj-féle írásmódot – č, ž, š – is. A német nyelv ismeretére utal,

67 Lásd a 11. lábjegyzetben.

68 *Tóth Péter*: „Ha tanítványa nem lehettem, tüntessen ki azzal, hogy barátjának tekint...” Pável Ágoston és Illyés Gyula levelezése. = VSZ, 2003. 1. sz. 32–43.p.; *Lőcsei Péter*: Weöres-mozaikok, XXXII. Pável Ágoston és Weöres Sándor kapcsolatának első évei. = VSZ, 1916. 4. sz. 449–461. p.; *Uő:* A doktori értekezéstől a habilitációig. Pável Ágoston levelesládájából. = Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények, 2011. 1. sz. 12–24. p.; *S. Pável Judit:* Bátky, Györffy és Visky levelek a Pável hagyatékból. In: Savaria. A Vas megyei Múzeumok Értesítője. 22/4. Pars ethnographica, 1995–1998. Hagyomány és korszerűség. Konferenciák és rendezvények a millecentenárium évében. 1. köt. Szerk. Nagy Zoltán. Szombathely, 1999. 27–46. p.

69 Vilko Novak (1909–2003) szlavista és néprajztudós Belatincban (ma: Beltinci Szlovénia) született. Pável Ágoston tudóstársa a muravidéki nyelvjárás és népi kultúra kutatásában.

70 *Žižek, Mateja:* Slovenska pisma Avgustu Pavlu iz njegove osebne zapuščine. Diplomsko delo. Maribor, 2010. 125 str.

71 *Pável Ágost:* Vend szöveggyűjtemény s az eddigi gyűjtések története. = Nyelvtudomány, 1916. 3. füz. 161–187. p., 4. füz. 263–284. p.

72 *Zorko, Zinka – Benko, Anja*: Pravljice Avgusta Pavla v prekmurskem cankovskem govoru. = Časopis za zgodovino in narodopisje, 2014. zv. 3. 83–111. p.

73 *Kozar, Marija –Mukič, Dušan*: Tretja pravljica Pavlove matere. = Studia Slavica Savariensia, 2018. 1–2. 129–141. p.

hogy néhány főnevet a szlovén szövegben nagybetűvel írt. A harmadik mese tartalmilag több nemzetközi motívum láncolata.

Pável Ágoston Emlékszoba

Pável Ágoston születésének 120. évfordulóján, 2006-ban jött létre emlékszobája a Savaria Egyetemi Központ Szlovén Nyelv és Irodalom Tanszékén, majd 2019-ben az ELTE SEK C épületében lévő könyvtárba került. Pável filológiai tevékenységgel főként otthon foglalkozott, íróasztala mellett. A felhasznált szakirodalmat könyvszekrényben tárolta. Az emlékszobában íróasztala és könyvszekrénye kiállítási vitrinként is szolgál. Az üveglappal letakart íróasztalon látható a *Vend (hazai szlovén) nyelvtan* kézzel írt kézirata. Pável Ágoston mellszobra[74] mögött öt tablón mutatja be e cikk szerzője szlovén és magyar nyelven, fényképekkel illusztrálva életútját, nyelvészeti, irodalomtörténeti, műfordítói, költői és kultúraközvetítői tevékenységét, valamint a nevét viselő kulturális csoportokat és intézményeket.

*

Tudománytörténeti írásunkban Pável Ágoston Szombathelyen (elsősorban a Savaria Múzeumban) őrzött publikált és kiadatlan kéziratait kívántuk bemutatni. A kéziratok tanulmányozása során fény derült arra is, hogy mikor és hol jelentek meg nyomtatásban, illetve jegyzeteit mely munkáihoz készítette. A bibliográfiákban ismeretlen lelőhelyként megjelölt kéziratokról feltételezzük, hogy Pável Ágoston cédulákra írt jegyzetei, amelyek a Savaria Múzeum Néprajzi Adattárában megtalálhatóak.

74 *M. Kozár Mária:* Pável szobrának szobrásza. Feri Kühar / Kühár Ferenc, 1916–1945. = VSZ, 2011. 4. sz. 408–422. p.